

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

An Assessment on Rural Development Supports: A Case Study of Artvin¹

Kırsal Kalkınma Desteklemeleri Üzerine Bir Değerlendirme: Artvin İli Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Ufuk Demirci

Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin Meslek Yüksekokulu, udemirci08@artvin.edu.tr

ORCID: 0000-0001-9230-3778

Dr. Öğr. Üyesi İnci Zeynep Aydın

Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, iza@artvin.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3307-1193

Abstract

In this study, it is aimed to evaluate the supports provided by various state institutions and organizations for agriculture and livestock, and the supports provided to help the socio-economic development of people living in rural areas, based on the example of Artvin province. In this context, the type, amount and effects of the supports provided in the last 10 years period (2012-2021) were examined. A significant contribution has been made to the rural population living in Artvin with various supports within the body of the Provincial Directorate of Agriculture and Forestry, and Forestry and Village Relations Branch Directorate. A total of nearly 598 million TL support was provided, of which 122 million TL to livestock supports, 375 million TL to agricultural supports, and more than 100 million TL to rural investment supports. Forest and Village Relations Branch Directorate provided approximately 18.7 million TL, of which 11 million TL to social support and 7.7 million TL to economic support. In addition, within the scope of the Çoruh River Watershed Rehabilitation Project, approximately 17.2 million TL of social and economic support was given. To ensure sustainable rural development, it is necessary to monitor all the supports given, determine their effectiveness and efficiency and reveal whether the supports reach the desired goal.

Extended Abstract

Introduction: Rural development approaches around the world have changed over time due to changing economic, social and environmental concerns. In the 1970s, it was realized that economic growth alone would not be sufficient and that environmental values should also be protected. It has been understood that the economic growth process, which irreversibly destroys natural resources, cannot be sustainable in the long run. For this reason, by adopting an approach based on human and environmental dimensions in economic development, the concept of sustainable development has begun to come to the fore.

As a reflection of the sustainable development approach, there have been changes and developments in the rural development approaches. Prior to the 1980s, growth-based political priorities gradually gave way to the pursuit of integrated development approaches that encompasses the entire society. In Turkey, various public institutions and organizations give supports for rural development. These public institutions and organizations, on the one hand, provide services such as education, health, transportation, drinking water, waste management and social assistance to people living in rural areas, and on the other hand, they provide various supports in the form of grants or loans.

In this study, based on the example of Artvin province, it is aimed to evaluate the supports provided by various public institutions and organizations for agriculture and animal husbandry, which are the direct livelihood activities of people living in rural areas, and the supports provided to help the socioeconomic development of people living in rural areas.

¹ Bu makalenin özeti, Artvin Çoruh University International Congress on Ecology, Economy, and Regional Development (ECOSUS 2022) adlı kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

In this context, the type, amount and impact status of the supports provided in the last 10 years (2012-2021) were examined.

Method: In this study, the data of public institutions and organizations that provide rural support in Artvin province were used as the basic material. In this context, the activity reports and other documents of the Artvin Provincial Directorate of Agriculture and Forestry, the reports of the Artvin Regional Directorate of Forestry and Rural Relations Branch Directorate, and the records of other relevant institutions were used. In this context, rural development supports data for the last 10 years have been obtained and compiled. Then, the types of these supports, the purposes of the supports and the amount of support were examined and evaluations were made.

Findings: Rural development supports can be considered under three sub-headings as livestock supports, agricultural supports and rural development investment supports. Livestock supports; includes supports for cattle farming, sheep & goat farming, beekeeping and fisheries. In this context, support for cattle farming has increased in Artvin in the aforementioned period, and approximately 13 million TL of support has been provided in 2020. Sheep & goat farming subsidies, on the other hand, showed a steady increase in the same period. When the number of registered animals in Artvin is examined over the years, it can be said that the supports had a significant effect on the number of sheep & goat. In the related period the number of sheep & goat increased by 145% from 73320 to 179929.

In addition, while the support for beekeeping quintupled in the relevant period, there was a significant increase in the number of bee colonies throughout the province. While there were 74474 active bee colonies in 2012, this value was 95138 by the end of 2021. Subsidies for fishery products have also increased significantly, especially in the last 5 years and these subsidies have an impact on the increase in production capacity of salmon farming in cages. Moreover, within the scope of the Çoruh River Watershed Rehabilitation Project, 3.9 million TL of agricultural support was provided in the 2015-2019 period.

Regional Development Administration for Eastern Black Sea Project provides support especially for barn projects in Artvin. In 2018, the amount of support reached 9.75 million TL. Within the scope of economic investments, grant agreements were signed with a total of 115 investors in Artvin in the relevant period, and a total of 71.8 million TL of support was provided. In addition, within the scope of the Young Farmer Project, a total of 15120000 TL support was provided to 504 young farmers in 3 years, for livestock, beekeeping and agriculture.

One of the most important institutions providing support for rural development is the Department of Forestry and Village Relations (ORKÖY). Within the scope of social supports, ORKOY provided the roof covering support. Especially in the period of 2019-2021, a total of 6 million TL support was given to 1429 households as roof covering support. In addition, solar water heating system was provided to 512 households in the relevant period. On the other hand, economic supports were given for dairy cattle, dairy sheep and beekeeping.

Conclusion and recommendations: Considering forest and agricultural land conditions, the number of households dealing with agriculture and animal husbandry, and the decreasing rate of rural population in Artvin Province, it is necessary to support rural development in Artvin. Especially in recent years, it is possible to prevent the decrease in the share of the rural population in the total population only by supporting development of rural people in their settlements.

The diversification of rural development support types and the increase in the amount of these support over the years is an important advancement. As seen in the example of Artvin, a significant contribution has been made to the rural population in the last 10 years. A total of nearly 598 million TL support was provided, of which 122 million TL to livestock supports, 375 million TL to agricultural supports, and more than 100 million TL to rural investment supports. Forest and Village Relations Branch Directorate provided approximately 18.7 million TL, of which 11 million TL to social support and 7.7 million TL to economic support. In addition, within the scope of the Çoruh River Watershed Rehabilitation Project, approximately 17.2 million TL of social and economic support was given.

The monitoring of the supports is as important as the supports made in rural development. It is necessary to reveal whether the supports provided reach the desired goal, to control whether the beneficiaries of the supports use the supports in accordance with their purpose, to determine the satisfaction levels of the people, and to determine the efficiency and productivity of the financial resources allocated for rural development. However, except for a few studies in Turkey, studies on these issues are not carried out at the desired level. At this point, in order to ensure sustainable rural development, it is necessary to take and implement measures to monitor the supports and determine

the impact they have on rural development. In addition, bringing together all relevant institutions and organizations for sustainable rural development and implementing basin-based integrated projects with a participatory approach based on the problems and expectations of people living in rural areas can provide more beneficial results.

Keywords: Livestock supports, Agricultural supports, Sustainable rural development, Social and economic supports

JEL Classification: Q01, Q23, R00

Özet

Bu çalışmada Artvin ili örneğinden hareketle, çeşitli kamu kurum ve kuruluşları tarafından sağlanmakta olan ve kırsalda yaşayan insanların doğrudan geçim faaliyet alanları olan tarım ve hayvancılığa yönelik verilen desteklemeler ile yine kırsalda yaşayan insanların sosyoekonomik kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla sağlanan desteklemelerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda son 10 yıllık dönemde (2012-2021) sağlanan desteklemelerin türü, miktarı ve etki durumları irdelenmeye çalışılmıştır. İl Tarım ve Orman Müdürlüğü ile Orman ve Köy İlişkileri Şube Müdürlüğü bünyesinde çeşitli ekonomik ve sosyal desteklemeler ile Artvin’de yaşayan kırsal nüfusa önemli katkı sağlanmıştır. Hayvancılık desteklemeleri kapsamında yaklaşık 122 milyon TL, tarımsal desteklemeler kapsamında yaklaşık 375 milyon TL ve kırsal yatırım desteklemeleri kapsamında ise 100 milyon TL’den fazla olmak üzere toplamda 598 milyon TL civarında destekleme sağlanmıştır. Diğer taraftan Orman ve Köy İlişkileri Şube Müdürlüğü bünyesinde sosyal maksatlı desteklemelerden 11 milyon TL ve ekonomik maksatlı desteklemelerden 7.7 milyon TL olmak üzere yaklaşık 18.7 milyon TL kaynak sağlanmıştır. Ayrıca Çoruh Nehri Havzası Rehabilitasyon projesi kapsamında ise yaklaşık 17.2 milyon TL tutarında sosyal ve ekonomik maksatlı desteklemede bulunulmuştur. Sürdürülebilir kırsal kalkınmanın sağlanması için verilen tüm desteklemelerin takibi yapılarak, etkinlik ve verimliliğini belirlemek ve desteklemelerin istenilen hedefe ulaşip ulaşmadığını ortaya koymak gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hayvancılık desteklemeleri, Tarımsal desteklemeler, Sürdürülebilir kırsal kalkınma, Sosyal ve ekonomik destekler

JEL Sınıflandırması: Q01, Q23, R00

GİRİŞ

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü’nde kalkınma kavramı; “bir ekonomide üretim ve kişi başına gelirin artması ile birlikte, toplumsal-kültürel yapının değişip yenileşmesi” şeklinde tanımlanmaktadır (TÜBA, 2011). Kalkınma, tek boyutlu bit kavram olmayıp, kişi başına düşen milli gelir artışı (büyüme) yanında, ekonomik, sosyal, kültürel, beşeri, çevresel ve kurumsal altyapı alanlarında meydana gelen olumlu yapısal değişimleri ve gelişimleri ifade etmektedir (Daşdemir, 2009).

Ülkelerin kalkınmaya yönelik çalışmaları, ülkenin genel refah düzeyinin yükseltilmesi yanında, bölgeler arasındaki ve bölgeler içindeki dengesizliklerin giderilmesine yönelik etkinlikleri de kapsamaktadır. Ülkenin genel refah düzeyi ile ilgili etkinlikler “kalkınma”; kırsal kesimin refah düzeyini artırmaya yönelik etkinlikler ise “kırsal kalkınma” olarak adlandırılmaktadır (Önal & Bekiroğlu, 2011). İlk kez Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından tanımı yapılan toplum kalkınması, kırsal kalkınmanın da ilk tanımı olarak kabul edilmektedir. Bu tanıma göre toplum kalkınması; “küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla girişilen çabalar ile bu toplulukların ulusun bütünüyle kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına katkıda bulunmalarının sağlanması süreci” olarak ifade edilmektedir (BM, 1963).

Ülkemizde planlı kalkınma dönemi 1963 yılında hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) ile başlamıştır. Kalkınma planlarında ise ülke düzeyinde tüm sektörleri ilgilendiren makro amaç ve stratejiler belirlenmekte ve kırsal kalkınma ile ilgili amaç ve politikalar da ilgili kalkınma planlarında ayrıntılı olarak yer almaktadır. Bu bağlamda hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan itibaren kırsal kalkınma hususuna yer verilmiş ve bahse konu planda Birleşmiş Milletler’in yaklaşımına benzer bir yaklaşım benimsenerek, toplum kalkınması, köy kalkınması ve kırsal kalkınma kavramları eş anlamda kullanılmıştır (DPT, 1963). Kırsal kalkınma kavramı ilk kez 5. BYKP’de yer almış, müteakip kalkınma planlarında ise kırsal kalkınmaya yönelik proje, hedef ve politikalar bahsedilmiştir.

Dünya genelinde kırsal kalkınma yaklaşımları toplumların ihtiyaçları ve değişen ekonomik, sosyal ve çevresel kaygılar nedeniyle zaman içerisinde değişiklikler göstermiştir. 1970’li yıllarda iktisadi olarak büyümenin tek başına yeterli ve arzulanır olamayacağı ve çevresel değerlerin de korunması gerektiğinin farkına varılmıştır. İnsanlığın en önemli zenginlik kaynağı olan doğal kaynakları geri dönülemez bir biçimde yok eden iktisadi büyüme sürecinin uzun vadede sürdürülebilir olamayacağı anlaşılmıştır. Bu nedenle iktisadi kalkınmada insanı ve çevresel boyutları esas alan yaklaşım benimsenerek, sürdürülebilir kalkınma kavramı gündeme gelmeye başlamıştır (Kaynak, 2009).

İlk defa Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (Brundtland Komisyonu) tarafından 1987 yılında yayınlanan “Ortak Geleceğimiz” adlı raporda yer alan sürdürülebilir kalkınma kavramı; “*gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama hakkını tehlikeye atmaksızın, bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmak*” şeklinde tanımlanmıştır. Yine bu raporda tüm ülkeler için ekonomik ve sosyal kalkınmanın amaçlarının sürdürülebilir kalkınma ekseninde belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır (WCED, 1987).

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının bir yansıması olarak, kırsal kalkınma yaklaşımında da değişiklikler ve gelişmeler yaşanmıştır. 1980’li yıllardan öncesinde büyüme dayalı politik öncelikler yerini giderek toplumun tamamını kapsayan entegre kalkınma arayışlarına bırakmış ve serbest piyasa, sürdürülebilir kalkınma, katılım, yönetim gibi kavramlar kırsal kalkınma politikalarını şekillendirmeye başlamıştır. Kırsal kalkınma artık sadece kamusal bir hizmet alanı olmaktan çıkarak toplumun tümünü ilgilendirmekte ve ekonomi kesimlerinin ortak uğraşısı olmaktadır (Gülçubuk vd., 2010).

Ülkemizde de kırsal kalkınma anlayışında yaşanan değişimin neticesinde 2006 yılında ilk “Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013)” hazırlanmış ve bu strateji belgesinde kırsal kalkınma; “*kırsal alanda, sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını esas alarak, bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yoluyla gelişmişlik farklarının azaltılması amacına yönelik, diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini gözeterek, yerelde farklılaşan sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri, ihtiyaçları, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alarak çok sektörlü yaklaşımla planlanan faaliyetler bütünü*” olarak tanımlanmıştır (DPT, 2006). Daha sonra ise 2014-2020 yıllarını kapsayan “2. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi” hazırlanmıştır (GTHB, 2015).

Mevcut durumda ise sürdürülebilir kırsal kalkınma anlayışı çerçevesinde hazırlanan “3. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2021-2023)” yürürlüktedir. Bu stratejide ulusal kırsal kalkınmanın temel amacı, “*sürdürülebilir kırsal kalkınma anlayışıyla, üretici birlikleri ve aile işletmelerinin üretim kapasitesinin ve kırsal iş gücünün istihdam edilebilirliğinin artırılması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, yoksulluğun azaltılması ile kırsal toplumun düzenli ve yeterli gelir imkânlarına kavuşturularak refah düzeyinin artırılması, nüfusun kırsalda tutunmasının sağlanması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir kalınması*” olarak belirlenmiştir (TOB, 2021).

Ülkemizde yukarıda ifade edilen kırsal kalkınma politikalarına ve amaçlarına hizmet etmek amacıyla çeşitli kamu kurum ve kuruluşları faaliyette bulunmaktadır. Bu kamu kurum ve kuruluşları bir taraftan kırsalda yaşayan insanlara eğitim, sağlık, ulaştırma, içme suyu, atık yönetimi ve sosyal yardımlar gibi doğrudan ve dolaylı hizmetler sunmakta ve yatırım yapmakta, diğer taraftan ise hibe ya da kredi şeklinde çeşitli desteklemeler sağlamaktadırlar.

Kırsal kalkınma amacıyla gerçekleştirilen destekleme faaliyetleri şu şekilde sınıflandırılabilir (TOB, 2021):

A. Ulusal Kaynaklarla Yürütülen Destekleme Faaliyetleri

- Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Destekler
- Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
- Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı
- KOSGEB Destekleri

- Bölgesel Gelişme Destekleri
- Yoksulluğu Azaltma Destekleri
- Çevresel Altyapı ve Çevre Koruma Destekleri
- Katı Atık Programı Projesi
- Su, Kanalizasyon ve Altyapı Projesi

B. Uluslararası Kaynaklarla Yürütülen Destekleme Faaliyetleri

- IPARD Programı
- Entegre Kalkınma Projeleri

Bu çalışmada Artvin ili örneğinden hareketle, çeşitli kamu kurum ve kuruluşları tarafından kırsal kalkınma kapsamında sağlanmakta olan ve kırsalda yaşayan insanların doğrudan geçim faaliyet alanları olan tarım ve hayvancılığa yönelik verilen desteklemeler ile yine kırsalda yaşayan insanların sosyoekonomik kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla faaliyette bulunan Orman ve Köy İlişkileri Dairesi Başkanlığı (ORKÖY) tarafından sağlanan desteklemelerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda son 10 yıllık dönemde (2012-2021) sağlanan desteklemelerin türü, miktarı ve etki durumları irdelenmeye çalışılmıştır.

1. MATERYAL VE YÖNTEM

1.1. Araştırma Alanının Tanıtımı

Çalışmada araştırma alanı olarak Artvin ili seçilmiştir. Mevcut durumda Artvin ilinin toplam nüfusu 169.543 olup, nüfusun %36,19'u köyde yaşamaktadır. Son 10 yıllık dönemde ilin toplam nüfusünde önemli bir değişiklik yaşanmamasına rağmen, toplam nüfus içerisindeki kırsal nüfus oranı %43.94'ten %36.19'a gerilemiştir. Diğer bir ifade ile kırsalda yaşayanların sayısı önemli miktarda azalış göstermiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Artvin il nüfusu (2012-2021)

Yıllar	İl ve İlçe Merkezi		Köyler		Toplam Nüfus
	Nüfus	%	Nüfus	%	
2012	93673	56.06	73409	43.94	167082
2013	94316	55.70	75018	44.30	169334
2014	98039	57.78	71635	42.22	169674
2015	99359	59.01	69011	40.99	168370
2016	99826	59.40	68242	40.60	168068
2017	104578	62.94	61565	37.06	166143
2018	102882	59.12	71128	40.88	174010
2019	106389	62.26	64486	37.74	170875
2020	106858	63.04	62643	36.96	169501
2021	108181	63.81	61362	36.19	169543

*TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Artvin ilinin yüzölçümü 729994 hektar olup, toplam alanın yaklaşık %54'ü orman, %9'u ise tarım arazisidir. Çiftçi Kayıt Sistemi'ne göre 13584 hane çiftçilikle uğraşmaktadır (ATOM, 2020).

1.2. Materyal

Bu çalışmada Artvin ilinde kırsal desteklemelerde bulunan kamu kurum ve kuruluşlarının verileri temel materyal olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda Artvin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün faaliyet raporlarından ve diğer belgelerinden, Artvin Orman Bölge Müdürlüğü Orman ve Köy İlişkileri Şube Müdürlüğü raporlarından ve ilgili diğer kuruluşların kayıtlarından istifade edilmiştir. Ayrıca konu ile ilgili

olarak yerli ve yabancı makalelerden, lisansüstü tezlerden, projelerden, raporlardan ve diğer bilimsel çalışmalardan da yararlanılmıştır.

1.3. Yöntem

Bu çalışmada son 10 yıllık süreçte Artvin’de Artvin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Orman ve Köy İlişkileri Şube Müdürlüğü ve ilgili diğer kuruluşlar tarafından kırsal kalkınma kapsamında yapılan desteklemeler ile ilgili veriler elde edilmiş ve derlenmiştir. Daha sonra bu desteklemelerin türlerinin neler oldukları, desteklemelerin amaçları ve destekleme miktarları irdelenmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

2. BULGULAR VE TARTIŞMA

2.1. Tarımsal Desteklemeler

Kırsalda yaşayan insanların sürdürülebilirlik ve verimlilik temelinde tarımsal faaliyetlerini devam ettirmeleri amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığı nezdinde İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (DOKAP) ve diğer kurum ve kuruluşlar tarafından çeşitli desteklemeler sağlanmaktadır. Bu desteklemeleri; hayvancılık desteklemeleri, tarımsal desteklemeler ve kırsal kalkınma yatırım desteklemeleri olarak üç alt başlıkta değerlendirmek mümkün olmaktadır. Artvin il genelinde bu kapsamda son 10 yıllık dönemde (2012-2021) yapılan destekleme alt türleri ve miktarları Tablo 2 ve Tablo 3’te gösterilmiştir (ATOM, 2016; ATOM, 2018; ATOM, 2019; ATOM, 2020). 2021 yılına ait bazı desteklemelerin süreçleri ve ödemeleri, bu araştırmanın hazırlandığı tarihte halen devam ettiğinden, bu desteklemelere ilişkin verilere yer verilememiştir.

Tablo 2. Artvin’de yapılan tarımsal desteklemeler (TL) (2012-2016)

	Destekleme Türü	2012	2013	2014	2015	2016
Hayvancılık	Büyükbaş	1841225	1738030	3336000	3084062	52900
	Küçükbaş	1649058	1910780	2027550	2273335	2447220
	Arıcılık	490521	648176	807230	880180	855490
	Su Ürünleri	733800	425100	819943	459352	386055
	İşlenmiş Ürün Dest.	---	---	---	---	---
	Geleneksel Kıyı Balıkçılığı	---	---	---	---	---
Tarımsal Desteklemeler	Alan Bazlı Fındık Dest.	11245825	12078137	12634280	12030725	12056887
	Mazot, Gübre Dest.	1780123	1870988	2058436	2170249	2200000
	Yem Bitkileri Dest.	12496	5800	15656	20895	22000
	Organik Tarım Dest.	159010	159000	714717	751580	647136
	Çoruh Nehri Havzası Projesi	---	---	---	549651	1009515
	Tarımsal Yayım Dest.	30000	240000	382800	340800	340800
	İyi Tarım Uygulama Dest.	---	---	---	---	374102
	Küçük Aile İşletme Dest.	---	---	---	---	44757
	Mera Islah ve Projeler	156985	152500	246245	336531	631561
	Sertifikalı Fidan Kull. Dest.	---	---	---	---	---
	Çay Prim ve Budama Dest.	24000000	25000000	25000000	25635151	33571207
Yatırım Dest.	Ekonomik Yatırımlar	896625	1173250	2233647	10988791	10988791
	DOKAP Hayvancılık Dest.	94725	53000	224000	572.840	4851000
	Genç Çiftçi Desteklemesi	---	---	---	---	4890000

Tablo 3. Artvin’de yapılan tarımsal desteklemeler (TL) (2017-2021)

	Destekleme Türü	2017	2018	2019	2020	2021
Hayvancılık	Büyükbaş	10359522	13332327	8137272	12997154	6722999
	Küçükbaş	2510149	4587940	4673830	4189472	6809521
	Arıcılık	1197277	1084762	1506980	1661515	2229770
	Su Ürünleri	1393968	2604762	4298702	4990500	Devam ediyor
	İşlenmiş Ürün Dest.	---	---	---	35710	---
	Geleneksel Kıyı Balıkçılığı	---	---	---	235250	319450
Tarımsal Desteklemeler	Alan Bazlı Fındık Dest.	12392688	11406623	12278345	12068490	11665469
	Mazot, Gübre Dest.	2831370	3326637	3326637	4155105	4780051
	Yem Bitkileri Dest.	13145	26067	22410	12149	19821
	Organik Tarım Dest.	1509270	1.509270	2353788	621823	1216751
	Çoruh Nehri Havzası Projesi	1100000	1.100000	700000	---	---
	Tarımsal Yayım Dest.	87500	175000	228000	414000	506000
	İyi Tarım Uygulama Dest.	288427	288427	8398	8398	---
	Küçük Aile İşletme Dest.	77484	77484	123104	72962	61083
	Mera Islah ve Projeler	631561	908500	468283	295000	717900
	Sertifikalı Fidan Kull. Dest.	3697	3697	663	7344	---
Yatırım Dest.	Çay Prim ve Budama Dest.	33571207	17359625	19725014	---	Devam ediyor
	Ekonomik Yatırımlar	25890061	12320334	7180717	194460	---
	DOKAP Hayvancılık Dest.	3884000	9752920	2900262	2072186	192500
	Genç Çiftçi Desteklemesi	5070000	5160000	---	---	---

Hayvancılık desteklemeleri; anaç sığır, buzağı, besi sığırı, anaç koyun-keçi, aşı desteği ve hastalıktan koruma ve çiğ süt destekleri gibi büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığa yönelik desteklemeleri, arılı kovan ve arı ırkının korunması gibi arıcılık desteklemeleri ile deniz ve iç sularda su ürünlerin yetiştirilmesi ve balıkçılığa yönelik desteklemeleri kapsamaktadır. Bu bağlamda Artvin’de bahse konu dönemde büyükbaş hayvancılığa yönelik desteklemeler artış göstermiş, 2020 yılında yaklaşık 13 milyon TL tutarında destekleme sağlanmıştır. 2021 yılında verilen destekleme ise ilk 6 aylık döneme ait ödeme olup, ikinci 6 aylık döneme ait destekleme ödemeleri devam ettiğinden, ilgili veriye yer verilememiştir. Küçükbaş hayvan desteklemeleri ise aynı dönemde istikrarlı bir artış göstermiştir. Yıllar itibariyle Artvin'deki kayıtlı büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları irdelendiğinde yapılan desteklemelerin özellikle küçükbaş hayvan sayılarında önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir (Tablo 4). Özellikle küçükbaş hayvan desteklemeleri dönem başında 1649058 TL iken 2021 yılı itibariyle 6809521 TL’ye çıkmış, aynı dönemde küçükbaş hayvan sayısı ise % 145 artış göstererek 73320’den 179929’a yükselmiştir.

Tablo 4. Yıllar itibariyle Artvin'deki büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları (adet)

Hayvan Sayıları	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Büyükbaş	69097	67092	52517	56042	55280	58481	60595	64300	76423	65312
Küçükbaş	73320	83933	100778	112955	114993	119921	122512	167600	247677	179929

Arıcılık desteklemelerinde de benzer durum söz konusudur. Artvin, Kafkas Arı Irkının gen merkezi olup, Türkiye genelinde ana arı üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Bu nedenle kırsalda yaşayanlar için arıcılık faaliyetleri önem arz etmektedir. İlgili dönemde arıcılığa yönelik desteklemeler yaklaşık 5 katına çıkarken, İl genelindeki arıcılık koloni sayısında da önemli artış yaşanmıştır. 2012 yılında 1379 arıcılık işletmesinin

74474'ü aktif arı kolonisi varken, bu değer 2021 yılı sonu itibariyle 95138 adet olmuştur (ATOM, 2020; TOB, 2022).

Su ürünlerine yönelik desteklemeler de özellikle son 5 yıllık süreçte ciddi oranda artış göstermiştir. Özellikle Çoruh Nehri üzerinde yer alan Borçka Baraj Havzası'nda kafeslerde somon balığı yetiştiriciliğinin yaygınlaşması ve üretim kapasitelerinin artmasında desteklemelerin de etkisi olmuştur. Nitekim yaklaşık 6.6 bin ton somon balığı üretimi ve ihracatı hem ülke ekonomisine hem de istihdam sağlayarak il ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır.

Diğer bir destekleme türü olan tarımsal desteklemeler ise fındık ve çay desteklemeleri, mazot, gübre ve yem bitkisi destekleri, organik tarım ile mera ıslahına yönelik desteklemeleri içermektedir. Artvin'de fındık ve çay önemli tarım ürünleri olup, kırsalda yaşayanların temel geçim kaynaklarıdır. Artvin'de yaklaşık 90000 dekada ülke çay üretiminin %9.92'si (143.829 ton) kadar çay üretilmektedir (ATOM, 2020; TOB, 2022). Bu nedenle çay prim ve budama desteklemeleri bazı yıllar 30 milyon TL'nin üzerinde gerçekleşerek toplam desteklemeler içerisinde önemli yer tutmaktadır. Benzer durum fındık üretiminde de geçerlidir. Yaklaşık 82000 dekada 5185 ton fındık üretilmektedir (ATOM, 2020; TOB, 2022). Fındıkla verilen destekleme alan bazlı olduğundan ilgili dönemde sağlanan destek miktarı neredeyse aynı düzeydedir.

Mazot ve gübre desteklemeleri ise bahse konu dönemde %168 artış göstererek 1.78 milyon TL'den 4.78 milyon TL'ye yükselmiştir. Diğer taraftan Artvin'de çevre kirleticilerin olmaması ve tarımsal üretimde ilaç ve kimyasal gübre kullanımının çok az olması nedeniyle organik tarım için uygun alanların bulunması, organik tarıma olan teşvikleri artırmış ve bu konuda DOKAP tarafından "Artvin İli Organik Havzalarda Organik Üretim Geliştirilmesi Projesi" hayata geçirilmiş ve organik meyve ve sebze üretimine yönelik destekleme verilmiştir. 2012 yılında sadece 159000 TL olan destekleme 2019 yılında 2.3 milyon TL'den de fazla olacak şekilde gerçekleşmiştir.

Tarımsal desteklemelerin alt başlığı olarak yer alan Çoruh Nehri Havzası Rehabilitasyon Projesi (ÇNHRP) ise amacı, kapsamı, destekleme türleri ve oluşturduğu etki bakımından kırsal kalkınma için çok önemli bir proje olarak ön plana çıkmaktadır. Orman Genel Müdürlüğü'nün koordinesinde gerçekleştirilen projenin genel amacı Çoruh Nehri Havzasında, entegre rehabilitasyon ve bitki örtüsü, toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve muhtelif gelir getirici faaliyetlerle geçimin iyileştirilmesi sayesinde çevresel muhafaza ve fakirliğin azaltılmasına katkıda bulunmaktır (WEB1, 2022). Bu bağlamda bir taraftan gelir getirici tarım ve hayvancılık desteklemeleri sağlanırken, diğer taraftan güneş enerji ve yalıtım gibi desteklemeler ile köylülerin yaşam ve geçim şartlarının iyileştirilmesine katkı sağlanması amaçlanmıştır. Erzurum ve Bayburt ile birlikte ÇNHRP'nin uygulandığı üç ilden biri olan Artvin'de de projenin hayata geçirilmesinden itibaren çeşitli desteklemeler gerçekleştirilmiştir. ÇNHRP'nin bütçesinden ve İl Tarım ve Orman Müdürlüğü koordinesinde 2015-2019 döneminde 3.9 milyon TL'lik tarımsal desteklemede bulunulmuştur.

Üçüncü destekleme türü olan kırsal kalkınma yatırım desteklemeleri ise çeşitli projeler aracılığıyla yapılan ekonomik yatırım desteklemeleri içermektedir. Örneğin bu kapsamda DOKAP tarafından büyükbaş ve küçükbaş hayvan işletmelerine damızlık erkek materyal (boğa, koç ve teke), yeni ahır/ağıl yapımı ve ahır/ağıl tadilatları ve makine alet-ekipman alımları konularında hibe desteği sağlanmaktadır. Artvin'de de özellikle ahır/ağıl projelerine yönelik DOKAP tarafından destekleme sağlanmaktadır. 2018 yılında destek miktarı 9.75 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Ekonomik yatırımlar kapsamında ise hayvansal ürünlerin işlenmesi, kırsal turizm yatırımları, tarımsal üretime yönelik sabit yatırımlar, bitkisel ürünlerin işlenmesi ve çiftlik faaliyetlerinin geliştirilmesi gibi konu başlıklarında hibe ödemeleri yapılmaktadır. Yine bu bağlamda Artvin'de ilgili dönemde 6.-12. Etap Ekonomik Yatırımlar Desteklemeleri Projeleri kapsamında toplam 115 yatırımcı ile hibe sözleşmesi

imzalanmış ve toplamda 71.8 milyon TL tutarında destekleme sağlanmıştır. 2021 yılına ait destekleme çalışmaları ise devam etmektedir.

Kırsal kalkınma yatırım desteklemeleri kapsamındaki diğer önemli bir proje ise Genç Çiftçi Projesi'dir. Genç çiftçilerin girişimciliğinin desteklenmesi, gelir düzeyinin yükseltilmesi, alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması ve kırsalda genç nüfusun istihdamına katkı sağlayacak kırsal alandaki tarımsal üretime yönelik projelerin desteklenmesi amacıyla 2016-2018 yılları arasında uygulanan proje kapsamında kırsal alanda ikamet eden 18-40 yaş aralığında tarımsal faaliyet gösteren veya göstermek isteyen genç çiftçilere kişi başına 30000 TL hibe desteği verilmiştir. Artvin il genelinde Genç Çiftçi Projesi dahilinde 3 yılda toplam 504 genç çiftçiye büyükbaş, küçükbaş, arıcılık ve bitkisel üretime yönelik olmak üzere 15120000 TL tutarında destekleme sağlanmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Genç Çiftçi Projesi kapsamında yapılan desteklemeler

Yıl	Destekleme Türü				Toplam	Destekleme Miktarı (TL)
	Büyükbaş	Küçükbaş	Arıcılık	Bitkisel Ür.		
2016	84	41	22	16	163	4890000
2017	88	36	21	24	169	5070000
2018	87	50	26	9	172	5160000
Toplam	259	127	69	49	504	15120000

2.2. ORKÖY Tarafından Sağlanan Desteklemeler

Kırsal kalkınmaya yönelik destekleme sağlayan kurumların en önemlilerinden biri Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Orman Genel Müdürlüğü'nün birimlerinden biri olan Orman ve Köy İlişkileri Dairesi Başkanlığı (ORKÖY)'dir. ORKÖY'ün görev ve yetkileri arasında; orman içinde veya bitişiğindeki köylülerin sosyal ve ekonomik gelişmelerini desteklemek maksadıyla etüt ve araştırmalar yapmak, plan ve projeler hazırlamak, hazırlatmak ve uygulamak, orman köylülerinin kalkındırılmasının desteklenmesi amacıyla kredi veya hibe vermek ve ormancılık alanında faaliyet gösteren kooperatifleri proje bazında desteklemek yer almaktadır (WEB2, 2022). Artvin il genelinde yer alan 320 köyün (WEB3, 2022) tamamı orman içi ve orman bitişiği köy statüsünden olduğundan ülke genelinde olduğu gibi Artvin'de de, kurulduğu tarih olan 1970 yılından itibaren ORKÖY, sağlamakta olduğu çeşitli desteklemeler ile kırsal kalkınmada önemli bir rol üstlenmiş durumdadır.

ORKÖY "Ferdî Kredi Desteği" ve "Kooperatif Kredi Desteği" olmak üzere iki farklı destek vermektedir. Bunlardan Ferdî Kredi Desteği; sosyal maksatlı desteklemeler ve ekonomik maksatlı desteklemelerden oluşmaktadır. Sosyal maksatlı desteklemeler; orman köylüsünün hayat kalitesini yükseltmek, odunun yakacak olarak kullanımı azaltarak ormanların korunmasının sağlanması için uygulanan dam örtülüğü malzemeleri, güneş enerjisi ile su ısıtma sistemleri, kat kalorifer sistemi ve dış cephe mantolama gibi desteklemelerden oluşmaktadır. Diğer taraftan ekonomik maksatlı desteklemeler ise orman köylüsünün yeni tarım uygulamalarıyla buluşturulması, gelir seviyesinin iyileştirilmesi, istihdama katkı sağlanması ve bu sayede kırsal alandan şehirlere göçün önlenmesi amacıyla verilen süt ve besi sığırcılığı, süt ve besi koyuncululuğu, fenni arıcılık ve ekoturizm gibi desteklemelerden oluşmaktadır. Artvin il genelinde bu kapsamda son 10 yıllık dönemde (2012-2021) yapılan destekleme alt türleri ve miktarları Tablo 6 ve Tablo 7'de gösterilmiştir.

Sosyal maksatlı desteklemeler kapsamında en çok dam örtüsü desteği sağlanmıştır. Özellikle 2019-2021 döneminde toplam 1429 haneye 6 milyon TL dolayında destekleme verilmiştir. Ayrıca ilgili dönemde 512 haneye de güneş enerjisi ile su ısıtma sistemi verilmiştir. Ekonomik maksatlı destekleme kapsamında ise en çok destekleme süt sığırcılığı, süt koyuncululuğu ve fenni arıcılık türlerinde gerçekleşmiştir. Süt sığırcılığı kapsamında 126 haneye yaklaşık 2.6 milyon TL tutarında destek sağlamıştır. Son 3 yıllık dönemde ise traktör ve tomruk çekme vincine yönelik desteklemeler de başlamıştır.

Tablo 6. Artvin’de ORKÖY tarafından yapılan desteklemeler (TL) (2012-2016)

	Destekleme Türü	2012	2013	2014	2015	2016
Sosyal maksath destekler	Dam örtüsü	---	583200	673283	---	756000
	Güneş enerjisi	258400	258210	78750	---	25200
	Dış cephe mantolama	---	---	46399	150000	20000
	Isı yalıtımı+sobalı kalorifer	---	105464	376015	171132	145999
	Dış cephe mantolama ve katı yakıtlı kalorifer sistemi	---	---	---	---	---
Ekonomik maksath destekler	Süt sığırcılığı	171000	573480	118165	---	365842
	Besi sığırcılığı	---	117500	---	---	76794
	Süt koyunculugu	251952	549000	244907	466233	532880
	Besi koyunculugu	---	---	---	45048	---
	Fenni arıcılık	99000	2081500	807352	675175	81350
	Ticari amaçlı ana arı üretimi	---	---	76225	84000	---
	Kayın mantarı yetiştiriciliği	---	32765	---	---	---
	Traktör	---	---	---	---	---
	Motorlu testere	---	---	---	---	---
	Tomruk çekme vinci (tambur)	---	---	---	---	---
	Ekoturizm	---	---	---	52695	---

Tablo 7. Artvin’de ORKÖY tarafından yapılan desteklemeler (TL) (2017-2021)

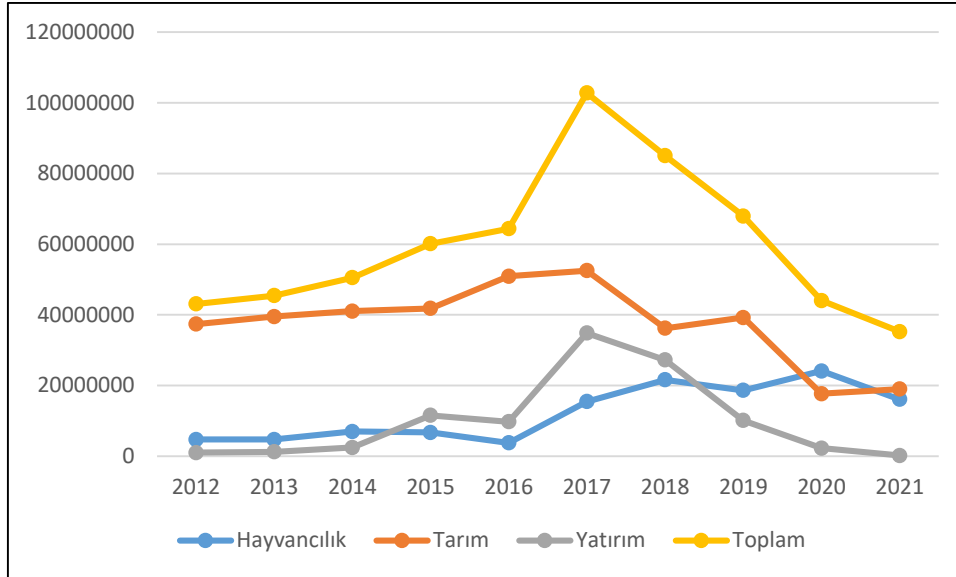
	Destekleme Türü	2017	2018	2019	2020	2021
Sosyal maksath destekler	Dam örtüsü	635795	614999	1147500	2031545	2829000
	Güneş enerjisi	---	78200	12600	29400	232800
	Dış cephe mantolama	55000	---	---	---	496000
	Isı yalıtımı+sobalı kalorifer	160000	34000	208250	---	---
	Dış cephe mantolama ve katı yakıtlı kalorifer sistemi	---	---	---	---	816750
Ekonomik maksath destekler	Süt sığırcılığı	572156	633783	175342	---	---
	Besi sığırcılığı	---	---	---	---	---
	Süt koyunculugu	---	85280	---	---	---
	Besi koyunculugu	---	---	---	---	---
	Fenni arıcılık	47971	54000	152920	---	63750
	Ticari amaçlı ana arı üretimi	---	---	---	---	---
	Kayın mantarı yetiştiriciliği	---	---	---	---	---
	Traktör	---	---	100000	770000	880000
	Motorlu testere	---	---	82500	100750	---
	Tomruk çekme vinci (tambur)	---	---	32000	280000	364500
	Ekoturizm	29500	---	---	---	---

Burada ifade edilen desteklemelerin yanı sıra ÇNHRP kapsamında bütçesi ilgili projeden sağlanan ve ORKÖY koordinesinde hibe şeklinde verilen desteklemeler de söz konusudur. ÇNHRP’nin uygulandığı dönem olan 2014-2021 yılları arasında Yusufeli, Bıçakçılar, Camili ve Veliköy Mikro Havzalarında 618 haneye 3.1 milyon TL tutarında dam örtülüğü desteği, 315 haneye 673 bin TL tutarında güneş enerjisi ile su ısıtma sistemi desteği sağlanmıştır. En çok destekleme ise arıcılığa yöneliktir. Toplamda 412 haneye yaklaşık 7.7 milyon TL tutarında arılı kovan ve elektroşok çıt sistemi desteği verilmiştir (Tablo 8).

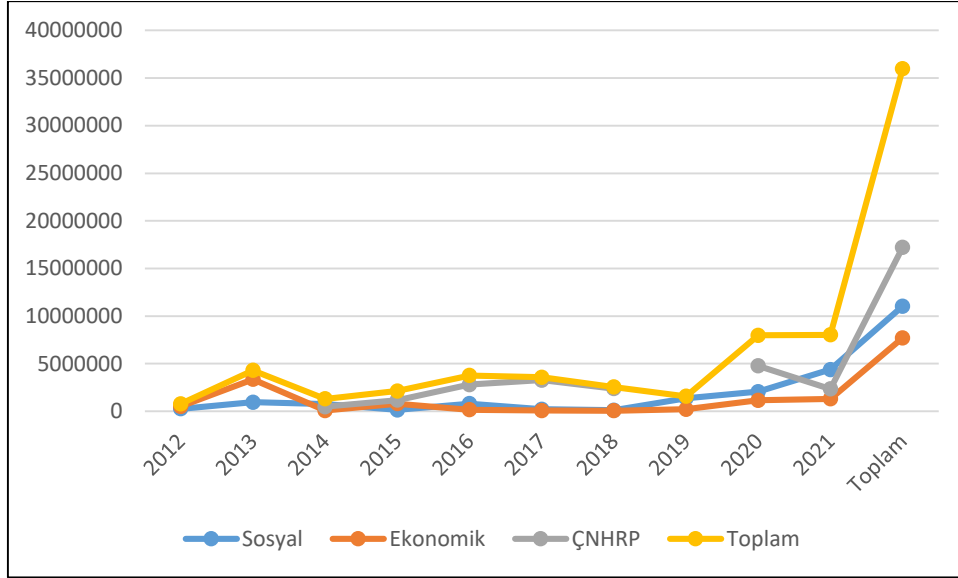
Tablo 8. Çoruh Nehri Havzası Rehabilitasyon Projesi kapsamında verilen desteklemeler (2014-2021)

	Ünite Adedi	Toplam Hibe Miktarı (TL)
Dam örtülüğü	618	3121297
Güneş enerjisi ile su ısıtma sistemi	315	673766
Çok amaçlı ısınma sis.-ısı yalıtımı	99	2038410
Pelet soba	50	399784
F. arıcılık+ elektroşok çıt sistemi	412	7746927
Sera tesisi	58	1499839
Tomruk çekme vinci (tambur)	20	793800
Mobil pelet tesisi	1	873200
ORKÖY demonstrasyon	3	83261

Kırsal kalkınma desteklemeleri genel olarak değerlendirildiğinde, özellikle destekleme türlerinin çeşitlenmesi ve destek miktarlarının yıllar içerisinde artıyor olması önemli bir gelişmedir. Artvin örneğinde görüldüğü üzere son 10 yıllık dönemde gerek tarımsal desteklemeler gerekse de ORKÖY desteklemeleri kapsamında Artvin’de yaşayan kırsal nüfusa önemli katkı sağlanmıştır. Hayvancılık desteklemeleri kapsamında yaklaşık 123 milyon TL, tarımsal desteklemeler kapsamında yaklaşık 375 milyon TL ve kırsal yatırım desteklemeleri kapsamında ise 100 milyon TL’den fazla olmak üzere toplamda 598 milyon TL civarında destekleme sağlanmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Yıllara göre tarımsal desteklemeler

Diğer taraftan ORKÖY bünyesinde sosyal maksatlı desteklemelerden 11 milyon TL ve ekonomik maksatlı desteklemelerden 7.7 milyon TL olmak üzere yaklaşık 18.7 milyon TL kaynak sağlanmıştır. Ayrıca ÇNHRP kapsamında ve ORKÖY koordinesinde ise sosyal ve ekonomik maksatlı yaklaşık 17.2 milyon TL tutarında kaynak sağlanmıştır (Şekil 2). Bu desteklemelerin sadece ekonomik maksatlı olmayıp, kişilerin mevcut yaşam şartlarını iyileştirmeye yönelik alternatif desteklemelere sahip olması da önemli bir husustur.

Şekil 2. Yıllara göre ORKÖY tarafından sağlanan desteklemeler

Kırsal kalkınmada yapılan desteklemeler kadar desteklemelerin takibi de önem arz etmektedir. Yapılan desteklemelerin istenilen hedefe ulaşip ulaşmadığını ortaya koymak, desteklemelerden istifade edenlerin desteklemeleri amacına uygun biçimde kullanıp kullanmadıklarını denetlemek ve kişilerin memnuniyet düzeylerini saptamak, kırsal kalkınma için tahsis edilmiş finansal kaynakların etkinlik ve verimliliğini belirlemek için gereklidir. Lakin ülkemizde birkaç çalışma haricinde bu konularda istenilen düzeyde çalışma gerçekleştirilmemiştir.

Bu çalışmaların çoğunda çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından verilen hibe, yatırım ya da kredi gibi desteklemelerden yararlanan kişiler ile anket/görüşme gerçekleştirilerek, bu kişilerin demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Örneğin, Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) kapsamında verilen yatırım ve hibelerin (Tan, Özen & Everest, 2016) ve yine KKYDP kapsamında bulunan “Makine-Ekipman Alımlarının Desteklenmesi” alt programının etkisini belirlemek amacıyla (Çobanoğlu, Cankurt, Tunalioglu, Yılmaz & Nalbantoğlu, 2017) yapılan çalışmalar mevcuttur.

Kırsal kalkınma desteklemeleri ile ilgili yapılan çalışmaların önemli bir kısmında ORKÖY örneğinden hareket edilmiştir. Bu kapsamda ORKÖY’ün sağlamış olduğu kredi ve desteklemelerin etki ve başarı durumlarını farklı çalışma alanlarında belirlemeyi amaç edinen (Çiray & Ünal, 2021; Kaplan, Kaplan & Bal, 2019; İnanç, Ayaz & Gümüş, 2018; Önal & Bekiroğlu, 2011; Coşgun, 2009) ve ORKÖY’ün sürdürülebilir kırsal kalkınmada üzerindeki etkisini araştıran (Daşdemir & Köse, 2021; Daşdemir & Türkyılmaz, 2018; Daşdemir & Yılmaz, 2016) çalışmalar da bulunmaktadır.

Diğer taraftan Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) tarafından verilen desteklemelerin etkilerini belirlemek amacıyla da bazı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışmalarda; TKDK tarafından sağlanan süt ve besi hayvancılığı destekleme projelerinin etkilerinin belirlenmesi (Gülçubuk, Köksal, Ataseven, Gül & Kan, 2016), TKDK’nın yatırım alanları, hangi illerde ne seviyede yatırımların gerçekleştiğinin ele alınması (Bahtiyar, 2014), TKDK’nın kırsalda yaşayan kişilere sağladığı desteklerin sosyal ve ekonomik katkılarının ortaya koyulması (Oruç, 2019) ve TKDK’dan destek almış işletmelerin demografik ve diğer özelliklerinin belirlenerek destekler hakkında genel bir çerçeve oluşturulması (Bedel, 2019) amaçlanmıştır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Artvin'in orman ve tarım arazi varlığı ve şartları, tarım ve hayvancılıkla uğraşan hane sayısı, köylerinin tümünün orman köyü statüsünde olması ve kırsal nüfus oranının gün geçtikçe azalması durumları göz önünde bulundurulduğunda, Artvin'de kırsal kalkınmanın desteklenmesi zorunluluk arz etmektedir. Özellikle son yıllarda kırsal nüfusun il nüfusu içerisindeki payının azalmasının önüne geçilmesi ancak ve ancak kişilerin yerlerinde kalkındırılması ile mümkündür. Bu nedenle İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Orman Bölge Müdürlüğü bünyesindeki ORKÖY Şube Müdürlüğü ve diğer kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde sağlanan çeşitli ekonomik ve sosyal desteklemeler ile ülkemiz için ortaya konulan kırsal kalkınma politika ve amaçlarına hizmet edilebilir.

Her ne kadar ülkemizde kırsal kalkınma desteklemelerinin etkinliğini ve başarı durumunu belirlemeyi amaç edinen bazı çalışmalar yapılmış olsa da, bu çalışmalarda genellikle desteklemelerden istifade eden kişilerin demografik ve sosyo-ekonomik mevcut durumları ortaya konulmakta ve bu desteklemelerden memnun olup olmadıkları belirlenmeye çalışılmaktadır. Lakin desteklemelerin kırsal kalkınma üzerinde oluşturduğu/oluşturacağı etkinin gerçekçi bir şekilde belirlenmesi için kişilerin destek almadan önceki mevcut durumları ile destek aldıktan sonraki durumları ayrı ayrı zamanlarda ortaya konulmalı, diğer bir ifade ile sosyo-ekonomik izleme ve değerlendirme sürecinde bulunulmalıdır.

Bu noktada, mevcut araştırmanın geliştirilmesi amacıyla Artvin ili genelinde Artvin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Orman ve Köy İlişkileri Şube Müdürlüğü ve diğer kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanan kırsal kalkınma desteklemelerinden yararlanacak kişiler ile sosyo-ekonomik izleme ve değerlendirme çalışmasının yapılması düşünülmektedir. Bu sayede kırsal kalkınma desteklemelerinin gerek insanların gelir kaynaklarını artırıcı gerekse de yaşam şartlarını iyileştirici etkileri gerçekçi bir şekilde belirlenebilir, destekleme sürecinde yaşanan sorunlar tespit edilebilir ve buna bağlı olarak verilecek yeni desteklemelerin daha verimli sonuçlar sağlaması için gerekli adımlar atılabilir. Ayrıca kırsal kalkınma desteklemelerinin doğal kaynaklar üzerinde var olan baskıyı azaltmada ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği üzerinde etkili olup olmadığı da ortaya konulabilir. Orta ve uzun vadeli yapılacak sosyo-ekonomik izleme ve değerlendirme çalışmaları ile de desteklemelerin kırsal göç üzerinde olumlu etkisinin olup olmadığı da belirlenebilir.

Her ne kadar farklı kurum ve kuruluşlar tarafından çeşitli desteklemeler verilirken belirli ölçütlere göre değerlendirme yapıp daha fazla kişinin desteklemelerden yararlanması amaçlanıyor olsa da, yine sürdürülebilir kırsal kalkınma için ilgili tüm kurum ve kuruluşları tek çatı altında toplayıp, kırsalda yaşayan insanların sorunlarını ve beklentilerini esas alarak katılımcı bir yaklaşımla havza bazlı entegre projelerin hayata geçirilmesi daha faydalı sonuçlar sağlayabilir. Bu nedenle farklı kurumlar tarafından ufak ölçekli desteklemeler yerine, her aşamasının dikkatli şekilde planlandığı ve denetlendiği, yapılan yatırımların sosyal ve ekonomik gelişmeyi ve kalkınmaya etkisini ortaya koyacak izleme ve değerlendirme ölçütlerinin belirlendiği ve kısa, orta ve uzun vadede kırsal kalkınmayı olumlu yönde etkileyecek büyük ölçekli havza bazlı projelerin hazırlanması ve uygulanması yararlı olacaktır. Bu sayede Artvin'de kırsal nüfusun azalması ve belki de tersine göçün olması sağlanabilir.

Ayrıca kırsal kalkınmanın önünde ülke ölçeğinde bazı yapısal sorunlar bulunmakta ve bu sorunların yansımaları Artvin'de de görülmektedir. Özellikle Artvin'de son 10 yıllık dönemde ilin toplam nüfusunda önemli bir değişiklik yaşanmamasına rağmen, toplam nüfus içerisindeki kırsal nüfus oranı %43.94'ten %36.19'a gerilemiş olması üzerinde düşünülmesi gereken bir sorundur. İl genelinde az nüfusa sahip olan köylerde eğitim kurumlarının bulunmaması, çocuklu ailelerin eğitim amacıyla il ya da ilçe merkezlerine göç etmelerine ve dolayısı ile tarım ve hayvancılığı terk etmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Yine tarımsal girdi fiyat endeksinin yıllık %117.31 ve son 5 yılda yaklaşık %300 artması (WEB4, 2022), kırsalda yaşayan insanların tarım ve hayvancılığı bırakmalarına da neden olmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumu

verilerine göre ülke genelinde son 10 yılda sigortalı çiftçi sayısı yaklaşık %51 azalırken Artvin’de ise aynı dönemde yaklaşık %67 azalmıştır (WEB5, 2022).

Bahsi geçen bu ve benzeri sorunların çözümü ise ancak makro düzeyde politikalar geliştirilmesi ve uygulanması ile mümkündür. Örneğin eğitim, sağlık, ulaştırma, konut, enerji ve sulama gibi konularda hizmet ve desteklemelerin yaygınlaştırılması, bunun yanı sıra tarım ve hayvancılığın sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla girdi maliyetini düşürecek teşvik ve yardımların yapılması, üretilen ürünlerin üreticiyi mağdur etmeyecek makul fiyatlara pazarlanabilmesi için kooperatifleşme gibi imkânların oluşturulması gibi hususlarda politika belirlemek ve hayata geçirmek elzemdir.

KAYNAKLAR

- ATOM. (2016). *Artvin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Faaliyet Raporu 2016*. Artvin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Artvin.
- ATOM. (2018). *Artvin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Faaliyet Raporu 2018*. Artvin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Artvin.
- ATOM. (2019). *Artvin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Faaliyet Raporu 2019*. Artvin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Artvin.
- ATOM. (2020). *Artvin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Faaliyet Raporu 2020*. Artvin İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Artvin.
- Bahtiyar, K. (2014). Kırsal Kalkınma Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme: TKDK (Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu) Örneği. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 28: 306-324.
- Bedel, N.E. (2019). *Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Tarafından Desteklenen Tarımsal İşletmelerde Kırsal Kalkınma, Kalite ve Sürdürülebilirlik Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması (Bursa İli)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Bursa.
- BM. (1963). *Community Development and National Development*. Report by an Ad Hoc Group of Experts Appointed by the Secretary-General of the United Nations, New York.
- Coşgun, U. (2009). ORKÖY Ferdi Kredi Uygulamalarının Dünü-Bugünü ve Yarını Üzerine Değerlendirmeler. II. Ormanlıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, 19-21 Şubat 2009, Isparta.
- Çiray, İ., & Ünal, H.E. (2021). Kütahya Merkez İlçe Orman Köylerinde ORKÖY Tarafından Verilen Kredilerin (2000-2019) Uygulama Sonuçlarının İncelenmesi. *Eurasian Journal of Forest Science*, 9(3), 246-258.
- Çobanoğlu, F., Cankurt, M., Tunalıoğlu, R., Yılmaz, H. İ. & Nalbantoğlu, A. (2017). Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programının Etkisinin Değerlendirilmesi: Bursa İli Örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 14(1): 16-27
- Daşdemir, İ. (2009). *Orman Mühendisliği İçin Maliye*. Bartın Üniversitesi Üniversite Yayın No: 01, Fakülte Yayın No: 18, Bartın.
- Daşdemir, İ. & Köse, M. (2021). The Impact of ORKÖY Activities on Sustainable Forest Management in İstanbul Province, Turkey. *Small-scale Forestry* 20: 517–542. <https://doi.org/10.1007/s11842-021-09479-4>.
- Daşdemir, İ. & Yılmaz, A. (2016). Sürdürülebilir Kırsal Kalkınmada ORKÖY’ün Rolü (Samsun Orman İşletmesi Örneği). 3rd International Symposium on Environment and Morality, 04-06 November 2016, Alanya/Antalya –Turkey.
- Daşdemir, İ. & Türkyılmaz, Y. (2018). The Impact of ORKÖY Activities of the Giresun Regional Directorate of Forestry on Sustainable Rural Development. International Congress on Engineering and Life Science, 26-29 April 2018, Kastamonu/Turkey.

- DPT. (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT. (2006). *Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejileri*. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara
- GTHB. (2015). *Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020)*. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.
- Gülçubuk, B., Köksal, Ö., Ataseven, Y., Gül, U. & Kan, M. (2016). Kırsal Kalkınma Desteklerinin Ulusal Düzeyde Etkileri: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) Projelerinin İncelenmesi. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 32-41.
- Gülçubuk, B., Yıldırak, N., Kızılaslan, N., Özer, D., Kan, M. & Kepoğlu, A. (2010). Kırsal Kalkınma Yaklaşımları Ve Politika Değişimleri. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 11-15 Ocak, s: 1227-1243, Ankara.
- İnanç, S., Ayaz, H. & Gümüş, C. (2018). ORKÖY Faaliyetlerinin Orman Köylülerine Katkısı (Artvin İli Örneği). Uluslararası Artvin Sempozyumu 18-20 Ekim 2018, Artvin.
- Kaplan, K., Kaplan, E. & Bal, H.S.G. (2019). Orman Köylülerine Yönelik Orkoy Destekleri, Üretici Memnuniyeti, Desteklerin Kullanılabilirliği Ve Sürdürülebilirliği (Tokat İli Almus İlçesi Örneği). 3. Uluslararası UNİDOKAP Karadeniz Sempozyumu, 21-23 Haziran 2019, Tokat.
- Kaynak, M. (2009). *Kalkınma iktisadı*. 3. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Oruç, S. (2019). *Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Desteklerinin Kırsal Kalkınmaya Etkisi: Çanakkale İli Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Çanakkale.
- Önal, P. & Bekiroğlu, S. (2011). Orman Köylerinde ORKÖY Tarafından Gerçekleştirilen Köy Kalkındırma Projelerinin Uygulama Sonuçlarının Araştırılması (Şile-İstanbul). *Journal of the Faculty of Forestry, Istanbul University*, 61 (2): 53-66
- Tan, S., Özen, A. & Everest, B. (2016). Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Yatırım ve Hibe Projelerinin Değerlendirilmesi: Aydın İli Örneği. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 4(2): 29-36.
- TOB. (2021). *Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2021-2023)*. Tarım ve Orman Bakanlığı, Ankara.
- TOB. (2022). *Artvin Tarımsal Yatırım Rehberi 2022*. Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi, Ankara.
- TÜBA. (2011). *Türkiye bilim terimleri sözlüğü sosyal bilimler*. Türkiye Bilimler Akademisi, Yeni Reform Matbaacılık, Ankara.
- WEB1 (2022). https://www.tarimorman.gov.tr/CEM/Belgeler/yay%C4%B1nlar/yay%C4%B1nlar_%202018/HAVZA_%20BROS%20TR%20KIRIMx220318m2.pdf, (Dış Kaynaklı Entegre Havza Rehabilitasyon Projeleri), Erişim Tarihi:13/05/2022.
- WEB2 (2022). <https://www.ogm.gov.tr/tr/kurulusumuz/merkez-birimleri/orman-ve-koy-iliskileri-dairesi-baskanligi>, (Orman ve Köy İlişkileri Dairesi Başkanlığı Dairenin Görev Tanımları), Erişim Tarihi:16/05/2022.
- WEB3 (2022). <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Artvin İli Alfabetik Köy Listesi, Erişim Tarihi:16/05/2022.
- WEB4 (2022). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarımsal-Girdi-Fiyat-Endeksi-Nisan-2022-45776>, Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi, Nisan 2022, Erişim Tarihi:08/08/2022.
- WEB5 (2022). <https://veri.sgk.gov.tr/>, Tarım sektörü sigortalı aktif kişi sayıları, Erişim Tarihi:17/05/2022.
- WCED. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. (<http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>).